

VIRTUAL MAKONLARNI HUQUQIY TARTIBGA SOLISH MUAMMOLARI

Majidov Muslimbek Mahammadjon o'g'li

Toshkent davlat yuridik universiteti

Davlat boshqaruv shu'basi

Davlat boshqaruv huquqi yo'nalishi magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada virtual makonni huquqiy tartibga solishning dolzarb masalalari O'zbekiston Respublikasi qonunchiligi hamda xalqaro huquqiy standartlar asosida tizimli tahlil qilinadi. Tadqiqotda virtual muhitda huquq subyektlarining maqomi, raqamli platformalar faoliyatini tartibga solish, kiberjinoyatchilikka qarshi kurashish mexanizmlari, shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilish hamda sun'iy intellekt texnologiyalarining huquqiy tabiati yoritiladi. Shuningdek, virtual makonning transchegaraviyligi, anonimlik xususiyati va texnologik vositachilik omili huquqni qo'llash amaliyotiga qanday ta'sir ko'rsatishi ko'rib chiqiladi. Tadqiqot yakunida milliy qonunchilikni takomillashtirish, platforma javobgarligini aniqlashtirish, raqamli dalillar institutini rivojlantirish va xalqaro hamkorlikni kuchaytirishga qaratilgan amaliy takliflar ilgari suriladi.

Kalit so'zlar: virtual makon, raqamli huquq, kiberxavfsizlik, platforma javobgarligi, sun'iy intellekt, raqamli yurisdiksiya, inson huquqlari.

ПРОБЛЕМЫ ЛЕГАЛИЗАЦИИ ВИРТУАЛЬНЫХ ПРОСТРАНСТВ

Аннотация: В данной статье проводится системный анализ актуальных проблем правового регулирования виртуального пространства на основе законодательства Республики Узбекистан и международных правовых стандартов. В исследовании рассматриваются правовой статус субъектов в виртуальной среде, регулирование деятельности цифровых платформ, механизмы противодействия киберпреступности, защита персональных данных, а также правовая природа технологий искусственного интеллекта. Кроме того, анализируется влияние трансграничного характера виртуального пространства, анонимности и технологического посредничества на правоприменительную практику. По результатам исследования предлагаются практические рекомендации по совершенствованию национального законодательства, уточнению ответственности платформ, развитию института цифровых доказательств и укреплению международного сотрудничества.

Ключевые слова: виртуальное пространство, цифровое право, кибербезопасность, ответственность платформ, искусственный интеллект, цифровая юрисдикция, права человека.

PROBLEMS OF LEGALIZATION OF VIRTUAL SPACES

Abstract: This article provides a systematic analysis of key issues in the legal regulation of virtual space based on the legislation of the Republic of Uzbekistan and international legal standards. The study examines the legal status of subjects in the virtual

environment, regulation of digital platforms, mechanisms for combating cybercrime, protection of personal data, and the legal nature of artificial intelligence technologies. It also explores how the transboundary nature of virtual space, anonymity, and technological mediation affect law enforcement practices. Based on the findings, practical recommendations are proposed for improving national legislation, clarifying platform liability, developing the institution of digital evidence, and strengthening international cooperation.

Keywords: *virtual space, digital law, cybersecurity, platform liability, artificial intelligence, digital jurisdiction, human rights.*

KIRISH

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi natijasida jamiyatda mutlaqo yangi turdagi ijtimoiy munosabatlar shakllanmoqda. Virtual makon ana shunday yangi ijtimoiy-huquqiy muhit bo'lib, unda yuzaga kelayotgan munosabatlar an'anaviy huquqiy tartibga solish mexanizmlarini qayta ko'rib chiqishni talab etadi^[1]. Bugungi kunda raqamli transformatsiya jarayonlari davlat boshqaruvi, iqtisodiyot, ta'lim, bank-moliya, savdo va kundalik ijtimoiy hayotning deyarli barcha sohalarini qamrab olgan^[2]. Shu sababli virtual makonni huquqiy tartibga solish masalasi zamonaviy davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylanmoqda^[3].

O'zbekiston Respublikasida ham "Raqamli O'zbekiston - 2030" strategiyasi doirasida raqamli iqtisodiyot infratuzilmasini rivojlantirish, davlat xizmatlarini elektron shaklga o'tkazish, axborot xavfsizligini mustahkamlash va zamonaviy axborot texnologiyalarini keng joriy etish bo'yicha izchil chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda^[4]. Bunday sharoitda virtual makonni huquqiy tartibga solishning zamonaviy, moslashuvchan va samarali modelini shakllantirish zarurati yanada kuchaymoqda^[5].

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Ilmiy adabiyotlarda virtual makon axborot texnologiyalari vositasida shakllanadigan, transchegaraviy xususiyatga ega bo'lgan va ijtimoiy munosabatlar raqamli platformalar, axborot tizimlari hamda dasturiy arxitektura orqali amalga oshiriladigan murakkab muhit sifatida tavsiflanadi^[6]. Mazkur makonning asosiy belgilari sifatida anonimlik, transchegaraviylik, tezkorlik, algoritmik boshqaruv hamda texnologik vositachilik ko'rsatiladi^[7].

Shu ma'noda, virtual makonni axborot-kommunikatsiya texnologiyalari asosida shakllanadigan, undagi ijtimoiy munosabatlar huquqiy normalar, texnologik vositalar va institutsional mexanizmlar orqali tartibga solinadigan kompleks ijtimoiy-huquqiy muhit sifatida ta'riflash mumkin^[8]. Mazkur ta'rif virtual makonning nafaqat texnik, balki huquqiy va institutsional tabiatini ham ochib beradi.

O'zbekistonlik tadqiqotchilar ham mazkur masalaga alohida e'tibor qaratmoqda. Xususan, A.X. Saidov virtual makonda inson huquqlarini ta'minlashni zamonaviy huquq tizimining ustuvor vazifalaridan biri sifatida baholaydi va raqamli muhitda ham konstitutsiyaviy huquqlar to'liq kafolatlanishi lozimligini ta'kidlaydi^[8]. Sh.R. Gulyamov virtual makonni raqamli iqtisodiy munosabatlar shakllanadigan va yangi turdagi huquqiy obyektlar vujudga keladigan muhit sifatida tavsiflab, raqamli aktivlar hamda platforma iqtisodiyotining alohida huquqiy tartibga solinishini zarur deb hisoblaydi^[5]. B.X. Babajanov kiberjinoyatchilikka qarshi kurashishda milliy qonunchilikni xalqaro standartlarga uyg'unlashtirish zaruratini asoslaydi^[9]. F.O.Otaxonov esa virtual makonda ayniqsa yurisdiksiya va javobgarlik masalalari eng dolzarb muammolar qatoriga kirishini qayd etadi^[12].

Virtual makonning transchegaraviy xususiyati huquqiy yurisdiksiya masalasini sezilarli darajada murakkablashtiradi. Chunki virtual muhitda sodir etilgan huquqbuzarliklar ko'pincha bir nechta davlat hududi, server infratuzilmasi, foydalanuvchi joylashuvi va platforma operatorining ro'yxatdan o'tgan yurisdiksiyasi bilan bir vaqtda bog'liq bo'ladi^[6]. Shu bois virtual makonni huquqiy tartibga solishda xalqaro huquqiy hamkorlik alohida ahamiyat kasb etadi^[11].

O'zbekiston Respublikasida virtual makon bilan bog'liq huquqiy munosabatlar bir qator normativ-huquqiy hujjatlar orqali tartibga solinadi. Avvalo, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida axborotni izlash, olish va tarqatish huquqi, shaxsiy hayot daxlsizligi va axborot xavfsizligiga doir umumiy kafolatlar mustahkamlangan^[12]. Mazkur konstitutsiyaviy normalar virtual muhitdagi huquqiy munosabatlarni tartibga solishning asosiy poydevorini tashkil etadi.

Shuningdek, Jinoyat kodeksida axborot tizimlariga noqonuniy kirish, kompyuter axborotidan noqonuniy foydalanish, axborot xavfsizligini buzish, shaxsga

doir ma'lumotlarga tajovuz qilish kabi qilmishlar uchun javobgarlik nazarda tutilgan^[13]. Bu normalar virtual muhitda sodir etiladigan huquqbuzarliklarga nisbatan jinoiy-huquqiy ta'sir choralari qo'llash imkonini beradi.

Bundan tashqari, "Axborotlashtirish to'g'risida"gi Qonun axborot resurslari, axborot tizimlari va axborot texnologiyalaridan foydalanishning umumiy huquqiy asoslarini belgilaydi^[14]. "Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risida"gi Qonun virtual muhitda shaxsiy ma'lumotlarni yig'ish, saqlash, qayta ishlash va uzatish jarayonida shaxs huquqlarini himoya qilishga qaratilgan^[15]. "Kiberxavfsizlik to'g'risida"gi Qonun esa axborot xavfsizligini ta'minlash, kiberxavflarning oldini olish va muhim axborot infratuzilmasini himoya qilish sohasidagi davlat siyosatining asosiy yo'nalishlarini belgilaydi^[19].

O'zbekistonlik tadqiqotchilar ham mazkur masalaga alohida e'tibor qaratmoqda. Xususan, A.X. Saidov virtual makonda inson huquqlarini ta'minlashni zamonaviy huquq tizimining ustuvor vazifalaridan biri sifatida baholaydi va raqamli muhitda ham konstitutsiyaviy huquqlar to'liq kafolatlanishi lozimligini ta'kidlaydi^[8]. Sh.R. Gulyamov virtual makonni raqamli iqtisodiy munosabatlar shakllanadigan va yangi turdagi huquqiy obyektlar vujudga keladigan muhit sifatida tavsiflab, raqamli aktivlar hamda platforma iqtisodiyotining alohida huquqiy tartibga solinishini zarur deb hisoblaydi^[5]. B.X. Babajanov kiberjinoiyatchilikka qarshi kurashishda milliy qonunchilikni xalqaro standartlarga uyg'unlashtirish zaruratini asoslaydi^[9]. F.O. Otaxonov esa virtual makonda ayniqsa yurisdiksiya va javobgarlik masalalari eng dolzarb muammolar qatoriga kirishini qayd etadi^[10].

Virtual makonning transchegaraviy xususiyati huquqiy yurisdiksiya masalasini sezilarli darajada murakkablashtiradi. jinoiy-huquqiy ta'sir choralari qo'llash imkonini beradi.

Chunki virtual muhitda sodir etilgan huquqbuzarliklar ko'pincha bir nechta davlat hududi, server infratuzilmasi, foydalanuvchi joylashuvi va platforma operatorining ro'yxatdan o'tgan yurisdiksiyasi bilan bir vaqtda bog'liq bo'ladi^[6]. Bu esa qaysi davlat qonunchiligi qo'llanilishi, tergov harakatlarini amalga oshirish va javobgarlikni belgilash jarayonini murakkablashtiradi. Shu bois virtual makonni huquqiy tartibga solishda xalqaro huquqiy hamkorlik, xususan, davlatlar o'rtasida

axborot almashinuvi, qo'shma tergov mexanizmlari va xalqaro konvensiyalarni qo'llash alohida ahamiyat kasb etadi^[25].

O'zbekiston Respublikasida virtual makon bilan bog'liq huquqiy munosabatlar bir qator normativ-huquqiy hujjatlar orqali tartibga solinadi. Avvalo, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida axborotni izlash, olish va tarqatish huquqi, shaxsiy hayot daxlsizligi va axborot xavfsizligiga doir umumiy kafolatlar mustahkamlangan^[12]. Mazkur konstitutsiyaviy normalar virtual muhitdagi huquqiy munosabatlarni tartibga solishning asosiy poydevorini tashkil etadi hamda fuqarolarning raqamli muhitdagi huquqlarini kafolatlaydi^[8].

Shuningdek, Jinoyat kodeksida axborot tizimlariga noqonuniy kirish, kompyuter axborotidan noqonuniy foydalanish, axborot xavfsizligini buzish, shaxsga doir ma'lumotlarga tajovuz qilish kabi qilmishlar uchun javobgarlik nazarda tutilgan^[13]. Bu normalar virtual muhitda sodir etiladigan huquqbuzarliklarga nisbatan jinoiy-huquqiy ta'sir choralarini qo'llash imkonini beradi hamda kiberjinoyatchilikka qarshi kurashning huquqiy asosini yaratadi^[9].

Bundan tashqari, "Axborotlashtirish to'g'risida"gi Qonun axborot resurslari, axborot tizimlari va axborot texnologiyalaridan foydalanishning umumiy huquqiy asoslarini belgilaydi^[14]. "Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risida"gi Qonun virtual muhitda shaxsiy ma'lumotlarni yig'ish, saqlash, qayta ishlash va uzatish jarayonida shaxs huquqlarini himoya qilishga qaratilgan^[15].

"Kiberxavfsizlik to'g'risida"gi Qonun esa axborot xavfsizligini ta'minlash, kiberxavflarning oldini olish va muhim axborot infratuzilmasini himoya qilish sohasidagi davlat siyosatining asosiy yo'nalishlarini belgilaydi^[16]. Ushbu qonunlar virtual makonni huquqiy tartibga solishda muhim normativ asos vazifasini bajaradi.

Shu bilan birga, mavjud normativ-huquqiy baza virtual makonning barcha jihatlarini to'liq qamrab olmaydi. Xususan, virtual mulk, platforma operatorlarining huquqiy maqomi, sun'iy intellekt tizimlari tomonidan qabul qilinadigan qarorlar uchun javobgarlik, algoritmik diskriminatsiya hamda raqamli aktivlar bilan bog'liq munosabatlar bo'yicha aniq va batafsil huquqiy mexanizmlar hali yetarli darajada shakllanmagan^[5]. Bu esa huquqni qo'llash amaliyotida noaniqliklarni yuzaga keltirib, yangi huquqiy yondashuvlarni ishlab chiqishni talab etadi^[2].

Bundan tashqari, virtual makonda sodir etilayotgan huquqbuzarliklar zamonaviy jamiyat uchun jiddiy xavf tug'dirmoqda. Kiberjinoyatlar qatoriga axborot tizimlariga noqonuniy kirish, kiberfiribgarlik, fishing, zararli dasturiy ta'minotdan foydalanish, shaxsiy ma'lumotlarni noqonuniy tarqatish, onlayn tovlamachilik va raqamli identifikatsiya vositalarini suiiste'mol qilish kabilar kiradi^[9]. Mazkur jinoyatlar nafaqat alohida shaxslarga, balki davlat xavfsizligi va iqtisodiy barqarorlikka ham tahdid soladi^[2].

Mazkur huquqbuzarliklarning asosiy xususiyati shundaki, ular ko'pincha transchegaraviy xarakterga ega bo'ladi. Natijada jinoyat sodir etilgan joyni, aybdor shaxsning haqiqiy joylashuvini, zarar yetkazilgan hududni va tegishli yurisdiksiyani aniqlash murakkablashadi^[6]. Bundan tashqari, virtual makonda anonimlik va ma'lumotlarni tezda yashirish imkoniyati tergov jarayonini qiyinlashtiradi^[11]. Bu esa an'anaviy tergov usullarining samaradorligini pasaytirib, yangi texnologik yondashuvlarni talab etadi^[7].

Shu nuqtayi nazardan, kiberjinoyatchilikka qarshi kurashishda nafaqat milliy qonunchilikni takomillashtirish, balki tezkor axborot almashinuvi, raqamli dalillarni yig'ish va mustahkamlash, maxsus ekspertiza institutini rivojlantirish ham muhim ahamiyat kasb etadi^[18]. Huquqni muhofaza qiluvchi organlarning texnik salohiyati va malakasini oshirish ham bu sohadagi samaradorlikning muhim shartidir^[10].

Virtual makonni huquqiy tartibga solishda xalqaro huquqiy hujjatlar hamda xorijiy tajriba muhim metodologik ahamiyatga ega. Xususan, Kiberjinoyatchilik to'g'risidagi Budapest konvensiyasi kiberjinoyatlarga qarshi kurashish bo'yicha asosiy xalqaro huquqiy mexanizmlardan biri sifatida e'tirof etiladi^[17]. Mazkur hujjat jinoyat tarkiblarini uyg'unlashtirish, tergov harakatlarini muvofiqlashtirish va xalqaro hamkorlikni kuchaytirishga xizmat qiladi^[19].

Shuningdek, Yevropa Ittifoqining General Data Protection Regulation (GDPR) reglamenti shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilishning zamonaviy modelini belgilab bergan bo'lsa, Digital Services Act raqamli platformalarning javobgarligi, noqonuniy kontentni cheklash va foydalanuvchilar xavfsizligini ta'minlash bo'yicha kompleks yondashuvni taklif etadi^[20]. Ushbu hujjatlar virtual makonni tartibga

solishda huquqiy aniqlik, platforma hisobdorligi va inson huquqlarini muhofaza qilish o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash muhimligini ko'rsatadi^[21].

Xalqaro ilmiy qarashlar ham mazkur masalani chuqur yoritadi. Lawrence Lessigning "code is law" konsepsiyasiga ko'ra, raqamli muhitdagi munosabatlar nafaqat huquqiy normalar, balki dasturiy kod va platforma arxitekturasi orqali ham boshqariladi^[1]. Wolfgang Hoffmann-Riem raqamli jamiyat sharoitida huquqiy tizim dinamik va moslashuvchan bo'lishi kerakligini ta'kidlaydi^[7].

Julia Black tavakkalchilikka asoslangan tartibga solish modelini ilgari surib, barcha platformalarga bir xil talablar qo'yishdan ko'ra, xavf darajasiga qarab differensial yondashuvni qo'llash zarurligini asoslaydi^[22].

Mazkur ilmiy yondashuvlar virtual makonni samarali tartibga solishda gibridd, ko'p qatlamli va moslashuvchan modelni qo'llash zarurligini ko'rsatadi. Ya'ni, huquqiy normalar, texnologik mexanizmlar va institutsional nazorat tizimlari o'zaro uyg'unlashgan holda faoliyat yuritishi lozim^[2].

Yuqoridagilar asosida shuni aytishimiz mumkinki, virtual makonda yuzaga kelayotgan huquqiy munosabatlarning murakkablashuvi milliy qonunchilikni yanada takomillashtirishni talab etadi. Avvalo, amaldagi qonunchilikda "virtual makon" tushunchasining mustaqil huquqiy kategoriya sifatida aniq mustahkamlanmaganligi huquqni qo'llash amaliyotida ayrim noaniqliklarni keltirib chiqarmoqda^[5]. Shu bois axborot qonunchiligiga "virtual makon"ning huquqiy ta'rifini kiritish maqsadga muvofiqdir. Bu huquqiy aniqlikni ta'minlashga, sud amaliyotini bir xillashtirishga va yurisdiksiya bilan bog'liq nizolarni kamaytirishga xizmat qiladi^[8].

Ikkinchidan, raqamli platformalar faoliyatini huquqiy jihatdan aniqroq tartibga solish zarur. Xususan, platforma operatorlarining huquqiy maqomini belgilash, noqonuniy kontentga munosabat bildirish tartibini aniqlashtirish, foydalanuvchi shikoyatlarini ko'rib chiqish mexanizmlarini joriy etish hamda xalqaro tajriba asosida "safe harbour" modelining milliy variantini ishlab chiqish lozim^[23]. Bunday yondashuv platformalar va foydalanuvchilar o'rtasidagi huquqiy munosabatlarda muvozanatni ta'minlashga xizmat qiladi^[2].

Uchinchidan, sun'iy intellekt texnologiyalarining keng joriy etilishi ular tomonidan yoki ular ishtirokida qabul qilinadigan qarorlar uchun javobgarlik masalasini alohida tartibga solishni talab etadi. Shu munosabat bilan sun'iy intellekt faoliyati natijasida yetkazilgan zarar uchun fuqarolik-huquqiy javobgarlik modelini ishlab chiqish, algoritmik shaffoflik talablarini belgilash va avtomatlashtirilgan qarorlar ustidan huquqiy nazorat mexanizmlarini yaratish muhimdir^[7]. Bu esa inson huquqlarini himoya qilish va texnologik xavflarni kamaytirishga xizmat qiladi^[1].

To'rtinchidan, virtual makonning transchegaraviy tabiati kiberjinoyatchilikka qarshi kurashishda xalqaro hamkorlikni kuchaytirishni taqozo etadi. Bu borada xalqaro konvensiyalar standartlarini milliy qonunchilikka izchil implementatsiya qilish, transchegaraviy tergov tartib-taomillarini soddalashtirish va tezkor axborot almashinuvi kanallarini rivojlantirish zarur^[17]. Bunday choralar kiberjinoyatchilikka qarshi samarali kurashish va huquqni qo'llash amaliyotini takomillashtirishga xizmat qiladi^[18].

XULOSA

Mazkur tadqiqotda virtual makonni huquqiy tartibga solish bilan bog'liq dolzarb muammolar tizimli ravishda tahlil qilingan bo'lib, unda zamonaviy raqamli munosabatlarning murakkab, ko'p qatlamli va transchegaraviy xususiyati chuqur yoritilgan. Xususan, virtual muhitda huquq subyektlarining maqomi, raqamli platformalar faoliyatini tartibga solish, kiberjinoyatchilikka qarshi kurashish mexanizmlari, shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilish hamda sun'iy intellekt texnologiyalarining huquqiy tabiati dolzarb masalalar sifatida asoslangan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, amaldagi milliy qonunchilik virtual makon bilan bog'liq munosabatlarni to'liq qamrab olmaydi, bu esa huquqni qo'llash amaliyotida muayyan noaniqlik va ziddiyatlarni yuzaga keltirmoqda. Ayniqsa, "virtual makon" tushunchasining mustaqil huquqiy kategoriya sifatida aniq mustahkamlanmaganligi, platforma operatorlarining huquqiy maqomi va javobgarligi yetarli darajada belgilab qo'yilmaganligi, sun'iy intellekt tizimlari tomonidan qabul qilinadigan qarorlar uchun javobgarlik mexanizmlarining mavjud emasligi, shuningdek, kiberjinoyatchilikka qarshi kurashishda transchegaraviy

hamkorlikning yetarli darajada samarali yo'lga qo'yilmaganligi asosiy muammolar sifatida namoyon bo'lmoqda.

Shu munosabat bilan, virtual makonni huquqiy tartibga solish sohasida kompleks va tizimli yondashuv asosida bir qator huquqiy yechimlarni joriy etish maqsadga muvofiq hisoblanadi. Avvalo, axborot qonunchiligiga "virtual makon" tushunchasining aniq va yagona huquqiy ta'rifini kiritish zarur bo'lib, bu huquqiy aniqlikni ta'minlash, sud amaliyotini bir xillashtirish hamda yurisdiksiya bilan bog'liq nizolarni kamaytirishga xizmat qiladi. Ikkinchidan, raqamli platformalar faoliyatini tartibga solish bo'yicha alohida normativ mexanizmlarni joriy etish, jumladan platforma operatorlarining huquqiy maqomini aniq belgilash, ularning javobgarlik chegaralarini ko'rsatish, "safe harbour" tamoyilini milliy qonunchilikka moslashtirish hamda noqonuniy kontentga nisbatan tezkor choralar ko'rish tartibini belgilash zarur. Uchinchidan, sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish jarayonida yuzaga keladigan huquqiy munosabatlarni tartibga solish uchun alohida yondashuv ishlab chiqilishi lozim bo'lib, bunda algoritmik shaffoflik, hisobdorlik va avtomatlashtirilgan qarorlar ustidan inson nazorati prinsiplari mustahkamlanishi, shuningdek, sun'iy intellekt faoliyati natijasida yetkazilgan zarar uchun fuqarolik-huquqiy javobgarlik mexanizmi joriy etilishi maqsadga muvofiqdir.

Bundan tashqari, kiberjinoyatchilikka qarshi kurashish samaradorligini oshirish maqsadida raqamli dalillar institutini rivojlantirish, ularni yig'ish, saqlash va sudda baholashning aniq protsessual tartibini belgilash, huquqni muhofaza qiluvchi organlarning texnik salohiyatini oshirish hamda maxsus ekspertiza tizimini takomillashtirish zarur. Virtual makonning transchegaraviy xususiyatini inobatga olgan holda, xalqaro hamkorlikni kuchaytirish, xususan, xalqaro konvensiyalar normalarini milliy qonunchilikka izchil implementatsiya qilish, tezkor axborot almashinuvi mexanizmlarini rivojlantirish va qo'shma tergov amaliyotini joriy etish ham muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilish tizimini xalqaro ilg'or standartlar asosida takomillashtirish, foydalanuvchilarning raqamli huquqlarini kengaytirish hamda ma'lumotlar xavfsizligini ta'minlash bo'yicha javobgarlik choralarini kuchaytirish lozim.

Umuman olganda, virtual makonni samarali huquqiy tartibga solish uchun an'anaviy yondashuvlar yetarli emas. Shu bois huquqiy normalar, texnologik mexanizmlar va institutsional nazorat tizimlari uyg'unlashgan kompleks (gibrid) modelni joriy etish zarur hisoblanadi. Mazkur yondashuv raqamli muhitda inson huquqlarini ishonchli himoya qilish, iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlash hamda innovatsion rivojlanishni qo'llab-quvvatlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Lessig, L. Code: Version 2.0. New York: Basic Books, 2006. – p. 90–95-b. – p. 90–100-b. – p. 100–105-b.
2. Murray, A. Information Technology Law: The Law and Society. Oxford: Oxford University Press, 2019. – p. 25–30-b. – p. 130–140-b. – p. 140–150-b. – p. 130–140-b. – p. 135–140-b.
3. Mirziyoyev, Sh. M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. Toshkent: O'zbekiston, 2021. –p. 55–60-b.
4. Mirziyoyev, Sh. M. Raqamli O'zbekiston – 2030 strategiyasi. Toshkent, 2020. –p. 10–15-b.
5. Gulyamov, Sh. R. Raqamli iqtisodiyot va huquqiy tartibga solish masalalari. Toshkent, 2021. – p. 40–45-b. – p. 45–50-b. – p. 50–55-b. – p. 52–58-b.
6. Svantesson, D. J. B. Solving the Internet Jurisdiction Puzzle. Oxford: Oxford University Press, 2013. – p. 70–75-b. – p. 88–92-b. – p. 88–95-b.
7. Hoffmann-Riem, W. Big Data - Regulating the New Society. Oxford: Hart Publishing, 2020. – p. 100–105-b. – p. 110–120-b. – p. 100–110-b. – p. 110–120-b.
8. Saidov, A. X. Inson huquqlari va zamonaviy global muammolar. Toshkent: Adolat, 2020. – p. 75–80-b. – p. 70–75-b. – p. 78–82-b.
9. Babajanov, B. X. Kiberjinoatchilikka qarshi kurash muammolari. Toshkent, 2019. – p. 30–35-b. – p. 33–38-b. – p. 25–30-b.
10. Otaxonov, F. O. Axborot huquqi asoslari. Toshkent, 2022. – p. 60–65-b. – p. 70–75-b.
11. Goldsmith, J., Wu, T. Who Controls the Internet? Illusions of a Borderless World. New York: Oxford University Press, 2006. – p. 50–55-b. – p. 60–65-b.
12. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. Toshkent, 2023. – p. 12–18-b.
13. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi. Toshkent: Adolat, 2023. – p. 145–150-b.
14. O'zbekiston Respublikasining "Axborotlashtirish to'g'risida"gi Qonuni. – p. 6–10-b.
15. O'zbekiston Respublikasining "Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risida"gi Qonuni. Toshkent, 2019. – p. 8–12-b. – p. 8–14-b.
16. O'zbekiston Respublikasining "Kiberxavfsizlik to'g'risida"gi Qonuni. Toshkent, 2022. – p. 10–15-b. – p. 10–16-b.
17. Convention on Cybercrime. Budapest, 23.XI.2001. Council of Europe. – p. 7–12-b. – p. 5–10-b. – p. 10–15-b.
18. UNODC. *Comprehensive Study on Cybercrime*. – Vienna, 2013. – p. 60–70-b. – p. 70–75-b.
19. Council of Europe. *Explanatory Report to the Budapest Convention*. – 2001. – p. 12–18-b.

20. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council (General Data Protection Regulation). Brussels, 2016. – p. 33–40-b.
21. European Commission. Shaping Europe's Digital Future. – 2020. – p. 15–18-b.
22. Black J. Risk-based Regulation. – Oxford, 2010. – p. 25–35-b.
23. Regulation (EU) 2022/2065 on a Single Market for Digital Services (Digital Services Act). Brussels, 2022. – p. 33–40-b. – p. 12–20-b. – p. 15–22-b.